

GUVERNANȚA DEMOCRATICĂ A ȘCOLII ÎN REPUBLICA MOLDOVA

GHID METODOLOGIC

INTRODUCERE

Prezentul ghid este o introducere în procesul de guvernare democratică a școlii. El prezintă conceptul de „guvernare democratică a școlii”, descrie principiile și practicile sale caracteristice, propune metode prin care școala poate analiza stadiul curent de implicare a părților interesate și planifica abordări și instrumente de participare mai eficiente.

Care este scopul ghidului?

Scopul ghidului este să ajute școlile să sporească nivelul de participare a părților interesate în activitatea de zi cu zi și în guvernare. Ghidul se concentrează în special pe rolul părinților și elevilor și pe ceea ce se poate face pentru a-i încuraja să se implice mai activ în viața de zi cu zi și în procesul decizional din instituția lor.

Cui îi este destinată această resursă?

Ghidul este destinat personalului de conducere, cadrelor didactice, formatorilor, evaluatorilor, consultanților, părinților, elevilor, cercetătorilor și altor persoane implicate și interesate în sectorul educației din Republica Moldova. El poate fi utilizat la orice treaptă a sistemului educațional secundar general și profesional tehnic, precum și în educația non-formală.

Cum a fost elaborat acest document?

Ghidul este elaborat în baza programului Consiliului Europei *Educația pentru Cetățenie Democratică și Educația pentru Drepturile Omului*¹, conceptelor și principiilor prevăzute în *Carta Consiliului Europei privind Educația pentru Cetățenie Democratică și pentru Drepturile Omului*.² El este bazat pe mai multe publicații ale Consiliului Europei, inclusiv *Școala: o comunitate de învățare democratică*³ și *Guvernarea democratică a școlilor*.⁴ De asemenea, ghidul se bazează pe documentul UNICEF *Standarde școlare în interesul copilului*⁵ și pe *Instrumentul pentru monitorizarea și evaluarea participării copiilor*⁶ al Organizației internaționale „Salvați Copiii”.

Ghidul a fost elaborat în cadrul proiectului „Educație pentru democrație în Republica Moldova”⁷, implementat de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, în cooperare cu

-
1. <https://www.coe.int/en/web/edc/what-is-edc/hre#:~:text=%E2%80%9CEducation%20for%20democratic%20citizenship%E2%80%9D%20means,their%20democratic%20rights%20and%20responsibilities>
 2. <https://www.coe.int/en/web/edc/charter-on-education-for-democratic-citizenship-and-human-rights-education>
 3. <https://rm.coe.int/16802f726f>
 4. <https://rm.coe.int/democratic-governance-of-schools/16804915a4>
 5. https://www.unicef.org/publications/files/Child_Friendly_Schools_Manual_EN_040809.pdf
 6. <https://resourcecentre.savethechildren.net/document-collections/toolkit-monitoring-and-evaluating-childrens-participation>
 7. <https://www.coe.int/en/web/chisinau/education-for-democracy>

Consiliul Europei, și finanțat de Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare în cadrul Programului „Moldova: Promovarea Participării Civice Active”.

De ce este necesar?

În urma ratificării *Cartei Consiliului Europei privind Educația pentru Cetățenie Democratică și Educația pentru Drepturile Omului*, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării (MECC) și-a asumat un program inovativ destinat consolidării capacității sistemului educațional pentru dezvoltarea competențelor elevilor de a deveni cetățeni implicați. Acesta include o nouă viziune politică asupra guvernantei democratice a școlilor, elaborată în conformitate cu *Carta* și cu *Cadrul de referință al Consiliului Europei privind competențele pentru cultură democratică*⁸, în care sunt stabilite obligațiile școlii pentru a se asigura că opiniile copiilor și părinților sunt luate în considerare la toate treptele de școlaritate. Pentru administrația școlilor și profesorii din Republica Moldova, acest lucru reprezintă o schimbare reală a paradigmei educaționale.

Ce conține prezentul ghid?

Prezentul ghid are patru secțiuni principale:

- **Conceptul și practica guvernantei democratice a școlii** explică esența guvernantei democratice a școlii și implicațiile ei pentru aceasta.
- **Practica curentă din școlile din Republica Moldova** descrie situația privind guvernanta democratică în școlile din Moldova și formulează propuneri pentru reflecții critice.
- **Strategii și mecanisme pentru guvernanta democratică a școlii** prezintă exemple de abordări și metode care pot fi utilizate pentru a sprijini participarea elevilor și a părinților, împreună cu alte părți interesate.
- **Implementarea guvernantei democratice în școală** descrie un proces pe care școala îl poate utiliza pentru a consolida participarea părților interesate.

Acestea sunt urmate de două anexe:

- Anexa 1. O listă de verificare pentru autoevaluarea școlii;
- Anexa 2. Modelul Consiliului Europei privind competențele pentru cultură democratică.

Cum poate fi utilizat ghidul?

Ghidul este destinat pentru utilizare în cadrul unui program de dezvoltare profesională pentru membrii echipelor personalului de conducere, personalul didactic, elevi și părinți sau alți reprezentanți legali ai acestora. El mai poate fi utilizat și ca instrument autonom de autoevaluare și îmbunătățire în școli și în inițiativele de educație non-formală.

8. <https://www.coe.int/en/web/reference-framework-of-competences-for-democratic-culture/>

1. CONCEPTUL ȘI PRACTICA GUVERNANȚEI DEMOCRATICE A ȘCOLII

Prezentul capitol prezintă conceptul Consiliului Europei privind guvernanta democratică a școlii și ceea ce înseamnă acest lucru în practica din instituțiile de învățământ din Republica Moldova.

Ce înseamnă guvernanta școlii?

Guvernanta este definită prin „asigurarea unei educații eficiente în școală”. Este tentant să se considere că aceasta este ceea ce fac organele de guvernare ale școlii sau directorul, ceea ce în Republica Moldova echivalează cu Consiliul de administrație și Consiliul profesoral. Această abordare îngustă nu reușește să ia în considerare drepturile părinților, elevilor, ale altor persoane de a participa la luarea deciziilor și de contribuțiile valoroase pe care aceste grupuri le pot avea pentru asigurarea calității procesului educațional. Din acest motiv, Consiliul Europei a adoptat un concept mai larg de guvernare a școlii, care presupune „interacțiuni complexe ale mai multor parteneri autonomi”.⁹

Ce înseamnă guvernanta democratică a școlii?

Guvernanta democratică a școlii reprezintă guvernanta bazată pe valorile drepturilor omului. Ea înseamnă deschiderea procesului decizional pentru toate părțile interesate din școală, nu doar pentru personal și administrație, recunoaște că părinții și copiii au dreptul legal de a avea un cuvânt de spus în legătură cu problemele care îi afectează în școală.¹⁰ Prin aceasta însă nu trebuie să înțelegem că toate părțile interesate urmează să aibă același punct de vedere. Este corect ca persoanele care dețin responsabilitatea profesională pentru conducerea școlii și care, astfel, poartă o răspundere legală mai mare să joace un rol mai important în procesul decizional.

Conceptul de „guvernanta democratică a școlii” prevede că toate părțile interesate au dreptul să-și exprime opinia și să fie luate în considerare.

Termenul *guvernanta* este folosit pentru a exprima deschiderea școlii și a sistemului educațional. Termenul *management* este folosit mai mult pentru a sublinia mecanismele tehnice și instrumentale ale conducerii. Guvernăm acele lucruri sau ființe, al căror comportament nu îl putem prevedea în totalitate. Administrăm acele lucruri sau ființe, al căror comportament este ușor de prevăzut. Atunci când guvernăm, negociem, convingem, facem presiuni etc., deoarece nu îi putem controla în totalitate pe cei pe care îi guvernăm. Atunci când administrăm, avem tendința de a instrui și de a da ordine, deoarece considerăm că deținem această putere. Atunci când vorbim despre sisteme de educație, este de preferat să folosim cuvântul *guvernanta*. Atunci când vorbim despre școală în calitate de unitate organizațională, folosim mai mult termenul *management*. Cu toate acestea, având

9. Bäckman E. & Trafford B. (2007) Democratic Governance of Schools. Consiliul Europei: Strasbourg, p. 9. Descărcare la: <https://rm.coe.int/democratic-governance-of-schools/16804915a4>

10. Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Ghid privind Articolul 2 din Protocolul nr. 1 – Dreptul la educație. Convenția privind drepturile copilului, Articolul 12.

în vedere că școala devine din ce în ce mai mult o instituție deschisă, înrădăcinată în contexte socioeconomice, caracterizată printr-o mulțime de nevoi și interese, avem tendința să folosim și aici termenul *governanță*.

De ce guvernanta democratică a școlilor este importantă?

Participarea părților interesate în guvernanta democratică este importantă, deoarece ea reprezintă atât un drept, cât și o oportunitate de învățare. În timp ce toate grupurile pot beneficia de o participare sporită la guvernanta, tinerii și copiii au cel mai mult de câștigat. Participarea în viața școlară, inclusiv în propriul proces de învățare, le oferă elevilor experiența conviețuirii într-o comunitate democratică și îi ajută să-și dezvolte competențele necesare pentru a deveni membri activi ai unei societăți democratice.¹¹ Prin urmare, participarea elevilor completează oportunitățile de educație cetățenească menționate în curriculum.

Care sunt beneficiile suplimentare ale unei abordări democratice a guvernantei?

Suștinând adolescenții și copiii să ia decizii, îi ajutăm să devină membri mai responsabili ai comunității. Când li se acordă mai multă încredere, elevii devin mai motivați și îmbunătățesc propria lor învățare. De asemenea, aceste lucruri reduc conflictele atât în curtea școlii, cât și în sala de clasă. Părinții și alți reprezentanți legali învață să se identifice cu școala, să aibă o atitudine mai bună față de aceasta și să fie mai predispuși să susțină activitățile ei. Acest lucru contribuie la creșterea motivației și încrederii copiilor. Implicarea unui număr mai mare de părți interesate îmbunătățește procesul decizional la nivelul școlii și are ca impact creșterea respectului față de democrație în societate.

Care sunt persoanele din cadrul școlii responsabile pentru acest lucru?

Calitatea guvernantei reprezintă, în primul rând, responsabilitatea conducerii școlii, respectiv, a directorului școlii și a Consiliului de administrație. Dacă conceptul de „guvernanta democratică” nu este apreciat și promovat de conducerea școlii, este puțin probabil ca aceasta să se înrădăcineze în cultura instituțională. Este responsabilitatea conducerii să consolideze încrederea între părțile interesate și să se asigure că diversele lor interese sunt recunoscute în procesul decizional al școlii. Succesul acestui demers depinde într-o mare măsură de stilul personal de conducere al directorului școlii. Un director de școală care dorește să solicite și să asculte alte păreri și care delegă deseori responsabilități importante legate de procesul decizional deja promovează o abordare mai democratică a guvernantei.¹²

11. Keating, A. & Janmaat, J.G. (2016) 'Education Through Citizenship at School: Do School Activities Have a Lasting Impact on Youth Political Engagement?', Parliamentary Affairs, volumul 69, ediția 2.

12. <https://futureofworking.com/15-advantages-and-disadvantages-of-distributed-leadership-styles/>

În al doilea rând, promovarea guvernantei democratice a școlii este, de asemenea, responsabilitatea întregului personal. Toți profesorii pot contribui cu ceva, nu doar cei care dețin responsabilități formale specifice, ca, de exemplu, profesorul coordonator al Consiliului elevilor și/sau profesorii de Educație pentru societate. Toți profesorii pot identifica oportunități pentru participarea elevilor în sala de clasă; de exemplu, în clarificarea nevoilor și așteptărilor de la lecții sau în organizarea activităților curriculare sau extracurriculare în cooperare cu diverși parteneri. Toate părțile interesate în guvernanta au obligația legală de a respecta drepturile omului/copilului în viața de zi cu zi a școlii.

De ce este necesară o abordare unitară/holistă la nivelul întregii școli?

O abordare unitară/holistă a guvernantei democratice, la nivelul întregii școli, este importantă, deoarece participarea nu reprezintă o activitate separată, ea este o dimensiune care se referă la toate activitățile din școală – de la sala de clasă până la curtea școlii. De asemenea, diverse aspecte ale activității școlare sunt interdependente – ședințele profesorilor și ședințele părinților, învățarea prin experiență și învățarea în baza curricula, cultura clasei și cultura școlii și așa mai departe. Pentru ca această participare să fie eficientă, ea trebuie coordonată la nivelul întregii școli și administrată în ansamblul său.

Ce reprezintă participarea?

Participarea reprezintă un proces dinamic,¹³ nu un eveniment singular. Acest proces are caracter ciclic. Atunci când este desfășurat în cadrul unei școli, el cuprinde cinci etape:

- identificarea problemelor (analiza situației);
- stabilirea acțiunilor dorite (planificarea);
- realizarea acțiunilor (implementarea);
- măsurarea rezultatelor (monitorizarea și evaluarea);
- diseminarea rezultatelor (diseminarea și feedback-ul).

În anumite situații din școală, acest ciclu este aplicat formal; de exemplu, atunci când elevii sunt implicați în procesul de organizare a unui proiect cu un grup comunitar. În sala de clasă, este mai probabil ca acest ciclu să fie aplicat, de exemplu, atunci când elevii se gândesc cum să rezolve problemele clasei sau ale școlii. Acest proces se aplică, de asemenea, de către părinți și îngrijitori în activitatea Consiliului reprezentativ al părinților.

Care sunt formele de participare cele mai eficiente?

13. <https://resourcecentre.savethechildren.net/document-collections/toolkit-monitoring-and-evaluating-childrens-participation>

Cele mai eficiente forme de participare **au relevanță pentru părțile interesate**, respectiv, atunci când acestea au libertate să inițieze și să realizeze activități, văd că opiniile lor sunt luate în considerație de administrația școlii și când simt că au cu adevărat un cuvânt de spus în procesul decizional. Abordările tokenistice pot fi, de fapt, contraproductive și pot conduce la un sentiment de subapreciere, la implicarea redusă a părților interesate, comparativ cu situația anterioară; de exemplu, la impunerea unor restricții artificiale asupra subiectelor care pot fi discutate de Consiliul elevilor, permițând copiilor să-și exprime părerile, însă fără a le lua în serios, manipulând copiii sau părinții în situații în care, pur și simplu, li se indică ce să facă și ce să spună.¹⁴

Care sunt condițiile pentru o participare etică și adevărată?

Există anumite condiții care trebuie respectate, pentru ca procesul de participare, în școală, să fie eficient și semnificativ pentru persoanele implicate.¹⁵ Astfel, acest proces este:

- **transparent și informativ** – părinții și copiii trebuie informați cu privire la procesele în care sunt implicați;
- **voluntar** – nici o persoană nu trebuie constrânsă/presată să-și exprime punctul de vedere. Copiii/elevii pot refuza să participe la orice etapă a procesului, fără a suporta eventuale consecințe negative;
- **respectuos** – toate punctele de vedere, precum și trecutul sau contextul cultural din care provin copiii, trebuie tratate cu respect;
- **relevant** – problemele discutate trebuie să aibă o relevanță reală pentru copiii/elevii;
- **prietenos** – trebuie acordată o atenție corespunzătoare diverselor necesități și aptitudini ale părinților și copiilor, căci metodele folosite sporesc încrederea elevilor de a spune ce gândesc;
- **inclusiv** – fiecare copil este tratat ca o ființă individuală, nici un copil nu este discriminat pe parcursul procesului de participare. Metodele, abordările și limbajul nu exclud copiii/elevii cei mai marginalizați;
- **susținut de adulți instruiți** – adulții care lucrează cu elevii/copiii sunt instruiți. Capacitatea de implicare a părinților și a copiilor/elevilor trebuie susținută printr-o instruire adecvată;
- **sigur și sensibil la riscuri** – copiii trebuie protejați de orice pericol, atunci când exprimă păreri contradictorii, împotriva altor consecințe negative sau a riscurilor de participare;

14. https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/childrens_participation.pdf

15. <https://resourcecentre.savethechildren.net/document-collections/toolkit-monitoring-and-evaluating-childrens-participation>

- **responsabil** – părinții și copiii au dreptul să primească feedback privind rezultatul participării lor și, atunci când este posibil, să fie implicați ei înșiși în monitorizarea ulterioară a activităților.

Ce abordări există în participarea copiilor?

Există trei abordări posibile privind participarea copiilor/elevilor în procesul decizional¹⁶ – consultativă, colaborativă și participare condusă de copii/elevi.

- **Participarea consultativă** este aceea în care școala solicită opiniile elevilor, de exemplu, asupra uniforme școlare sau colectării selective a deșeurilor. Aceasta reprezintă un proces în care adulții identifică problema de analizat, întrebările care urmează să fie discutate, metodologia de consultare, analiza constatărilor și ce urmează să se facă cu acestea. Deși copiii au un rol pasiv în acest proces, el prezintă avantajul că recunoaște contribuția elevilor și, dacă se iau măsuri în acest sens, le permite acestora să influențeze rezultatul.
- **Participarea colaborativă** este aceea în care adulții, după ce identifică o problemă care trebuie rezolvată sau după ce decid asupra realizării unei activități sau a unei politici, implică copiii în identificarea acțiunilor necesare și a modului de realizare a acestora; de exemplu, implementarea unei politici de prevenire a comportamentului de tip bullying. Acesta este un proces care le oferă posibilitate copiilor de a avea o implicare activă și continuă. Deși este inițiată de adulți, ea proiectează un parteneriat activ cu elevii și le permite acestora să influențeze atât procesul, cât și rezultatele.
- **Participarea condusă de copii/elevi** reprezintă procesul prin care copiilor le este oferită posibilitatea de inițiere a propriilor activități. În loc de a răspunde la ideile adulților, aceștia stabilesc problemele cele mai importante pentru ei și pentru care doresc să găsească soluții; de exemplu, la nivel de grup, Consiliul elevilor își stabilește propria ordine de zi sau, la nivel individual, un elev propune o problemă pentru a fi discutată în clasă etc.

Cum este evaluată participarea?

Participarea este evaluată în mai multe feluri – după scop, calitate și rezultate¹⁷:

- Evaluarea **scopului** participării părinților sau elevilor presupune analiza nivelului implicării lor la fiecare din cele cinci etape ale ciclului de participare; respectiv, participarea lor fiind „consultativă”, „colaborativă”, „condusă de părinți sau de elevi”.

16. Ibidem.

17. Ibidem.

- Evaluarea **calității** participării părinților și elevilor presupune analiza condițiilor care fac ca această participare să fie transparentă și informată, voluntară, respectuoasă, relevantă, prietenoasă, incluzivă, sigură la riscuri, bazată pe formarea adulților, responsabilă.
- Evaluarea **rezultatelor** participării părinților și elevilor presupune atât analiza efectelor mai largi ale participării (de exemplu, asupra elevilor, școlii, comunității etc.), cât și analiza efectelor asupra dezvoltării lor profesionale (respectiv, în calitate de cetățeni activi și responsabili). Dezvoltarea personală este evaluată din punctul de vedere al Cadrului de referință al competențelor pentru cultură democratică.¹⁸

Care sunt caracteristicile unei școli ce prioritizează participarea părților interesate?

Guvernanța democratică a școlilor diferă în funcție de țară și de la o școală la alta. Cu toate acestea, există câteva **caracteristici comune** care pot fi identificate atunci când participarea părților interesate are o prioritate ridicată:

- **Directorul școlii are o abordare participativă;** de exemplu, delegă responsabilități și puteri decizionale către alte persoane, stabilește o bună comunicare cu părinții și îngrijitorii, ascultă părerea elevilor și a altor părți implicate etc.
- **Cetățenia activă este recunoscută drept un scop educațional important,** de exemplu, de către administrația școlii, profesori, părinți și îngrijitori etc.
- **Există o abordare unitară a educației la nivelul întregii școli, privind cetățenia și democrația;** de exemplu, în viața școlară, în timpul lecțiilor, în activitățile extrașcolare și extracurriculare etc.
- **Există un coordonator și o echipă responsabilă de educația pentru cetățenie activă;** de exemplu, pentru coordonarea prevederilor curriculare, pentru sprijinirea Consiliului reprezentativ al părinților și a Consiliului elevilor, pentru promovarea bunelor practici etc.
- **Participarea părților interesate are o mare vizibilitate;** de exemplu, pe avizierele școlii, pe site-ul web al școlii, pe platformele de comunicare socială etc.
- **Părinții și îngrijitorii sunt recunoscuți drept parteneri în educația copiilor lor;** de exemplu, sunt ținuți la curent cu evoluțiile școlii, sunt consultați în legătură cu problemele strategice, sunt invitați să-și prezinte părerile și opiniile etc.

18. Anexa 2.

- **Există un organism eficient de reprezentare a părinților;** de exemplu, ales de părinți, care își stabilește agenda proprie, implică toți părinții și îngrijitorii, prezintă recomandările luate în considerație de administrația școlii etc.
- **Elevii sunt consultați periodic cu privire la aspectele care îi vizează;** de exemplu, cele legate de procesul de învățare, de bunăstarea emoțională a elevilor, de politicile școlii, de mediul sigur de învățare etc.
- **Toți elevii au oportunități egale de a participa în viața școlară;** de exemplu, în calitate de membri ai Consiliului elevilor, de educatori de la egal la egal, de cercetători ai unei probleme sau de observatori pentru reciclare etc.
- **Mediul școlar este sigur, prietenos, incluziv și își întâmpină vizitatorii cu amabilitate;** de exemplu, vizitatorii sunt înregistrați la recepție, există spații de joacă sigure, condiții de transport în siguranță, spații pentru alimentare sigure, locuri de joacă etc.
- **Părțile interesate socializează;** de exemplu, în proiecte comune, în proiecte intergenerații, în cantină, la mese comune etc.
- **Întregul personal are acces la dezvoltare profesională în domeniul educației pentru democrație și cetățenie;** de exemplu, în ceea ce privește metodele de predare, învățare și evaluare, respectarea opiniilor elevilor, implicarea părinților în procesul decizional etc.

2. SITUAȚIA CURENTĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA

Această secțiune a ghidului prezintă situația curentă din școlile din Republica Moldova din punctul de vedere al guvernantei școlilor și al educației pentru democrație.

Politici și practica

În urma dobândirii independenței, în anul 1991, sistemul de învățământ din Republica Moldova a implementat un proces semnificativ de reformă educațională.¹⁹ Unul dintre aspectele acestei reforme a fost consolidarea rolului școlilor în pregătirea copiilor și tinerilor pentru democrație. Ratificarea *Cartei Consiliului Europei privind Educația pentru Cetățenie Democratică și pentru Educația pentru Drepturile Omului* a contribuit la adoptarea unui nou cadru legislativ privind educația pentru democrație și drepturile omului. Acest cadru legislativ depășește cu mult conceptul de „democrație” din planul-cadru de învățământ și urmărește dezvoltarea unei culturi participative mai profunde în școală, în ansamblul său. Au fost emise noi norme pentru alegerea și funcționarea Consiliului elevilor și a Consiliului reprezentativ al părinților, activitatea educațională fiind evaluată periodic de Agenția Națională pentru Asigurarea Calității în Educație și Cercetare. MECC a aprobat Standardele de calitate din perspectiva școlii prietenoase copilului și un mecanism privind participarea elevilor la nivelul întregii școli.²⁰ De asemenea, ministerul a aprobat Standardele de competență profesională a cadrelor didactice și Standardele de competență a cadrelor de conducere din învățământul general, care prevăd explicit luarea în considerare a opiniei elevilor și părinților.

În prezent, MECC, în comun cu partenerii săi – Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului (CIDDC), Centrul de Informare și Educație Electorală (CIEE), Fundația Soros Moldova, UNICEF, Oficiul Avocatului Poporului pentru Drepturile Copilului –, colaborează cu consiliile elevilor din mai multe școli, pentru a dezvolta proceduri democratice de alegere a membrilor, de consultare a opiniei elevilor și mecanisme de feedback, precum și metode pentru consolidarea unei culturi a dialogului cu conducerea școlii.

Pentru unele școli din Republica Moldova, trecerea la o abordare mai democratică a guvernantei este dificil de realizat. Deși, în prezent, cadrul de politici educaționale este implementat și mulți directori și profesori au cunoștințe generale legate de prevederile acestuia, practica din școli rămâne în continuare precară. Moștenirea abordării totalitare în domeniul educației și al guvernantei școlilor este încă vizibilă în unele școli, incluzând practici care nu sunt întotdeauna conforme cu valorile democrației și ale drepturilor omului.

19. Worden, E.A. (2014) 'Moldova: Challenges and Opportunities' in Ivanenko, N. Education in Eastern Europe and Eurasia. Bloomsbury Academic: London.

20. https://www.unicef.org/publications/files/Child_Friendly_Schools_Manual_EN_040809.pdf

Educația pentru democrație ca scop specific al educației

Unul dintre aspectele în care practica din școli nu respectă politicile educaționale este înțelegerea scopului școlii. La nivel strategic, pregătirea copiilor și a tinerilor pentru viața de cetățeni democratici este considerată unul dintre principalele scopuri ale educației. În școli, profesorii au tendința să se preocupe mai mult de dobândirea de cunoștințe academice și de susținerea examenelor de către elevi. De asemenea, conceptul de „educație” are o mare importanță socială și acest lucru impune cerințe mai stricte privind dobândirea renumelui școlii respective. Mai mulți profesori consideră că acest lucru nu face parte din funcția lor sau că nu au suficient timp pentru a preda Educație pentru democrație în plus față de activitatea lor obișnuită. Această atitudine este împărtășită și de mai mulți părinți.

Cum pot fi încurajați profesorii, părinții și alte persoane interesate să adopte o viziune mai amplă asupra scopului educației, una care recunoaște importanța pregătirii tinerilor pentru viața în societate și care, în același timp, să îi ajute să susțină examenele?

Cum pot fi încurajați profesorii să ia mai în serios propriile responsabilități, legate de formarea competențelor pentru cultură democratică, atât în timpul lecțiilor, cât și în viața școlară de zi cu zi?

Reprezentarea elevilor și părinților

Reprezentarea elevilor și părinților în organismele strategice și decizionale ale școlilor este prevăzută în mod clar în legislația națională. Consiliul reprezentativ al părinților și consiliile elevilor sunt obligatorii în toate școlile, iar reprezentarea elevilor și părinților constituie o cerință legală pentru Consiliul de administrație al școlii. Cu toate acestea, și în cazul dat, practica din mai multe școli nu realizează scopul prevăzut de legislație; astfel, există uneori tendința ca implicarea elevilor sau a părinților în aceste organisme să reprezinte, mai degrabă, o formalitate decât o participare adevărată.

(a) Consiliul de administrație

Influența reprezentanților părinților și elevilor în Consiliul de administrație depinde parțial de influența Consiliului reprezentativ al părinților, a Consiliului elevilor și parțial de nivelul de cooperare dintre Consiliul de administrație și aceste organisme. În prezent, cooperarea dintre Consiliul de administrație, Consiliul reprezentativ al părinților și Consiliul elevilor este minimă. O colaborare mai strânsă între aceste organisme și Consiliul profesoral reprezintă o metodă de îmbunătățire a calității democratice a guvernantei.

Cum pot fi încurajate organismele decizionale formale, precum sunt Consiliul de administrație,

Consiliul profesoral, Consiliul reprezentativ al părinților și Consiliul elevilor, să aibă o colaborare mai strânsă?

În special, cum poate Consiliul de administrație să fie mai receptiv la nevoile și cerințele elevilor și ale părinților?

(b) Consiliul reprezentativ al părinților

Există consilii reprezentative ale părinților obligatorii, care exprimă părerea acestora în decizii ce au impact asupra copiilor lor. Teoretic, ele pot face acest lucru prin elaborarea de recomandări în atenția directorului școlii și/sau a Consiliului de administrație. Practic, Consiliul reprezentativ al părinților nu procedează în felul acesta. Părinții și alți reprezentanți legali au adesea experiență și cunoștințe limitate privind guvernanta școlii, nu au încredere să-și exprime opinia în public sau sunt reticenți în asumarea responsabilității. Ei nu sunt obișnuiți să primească instruire pentru asumarea acestor responsabilități sau asistență emoțională ori tehnică. Astfel, deși Consiliul reprezentativ al părinților poate completa viața școlară cu diverse activități în mai multe feluri, el nu-și îndeplinește întotdeauna rolul oficial de purtător de cuvânt al tuturor părinților. Este incontestabil faptul că o contribuție la îmbunătățirea mediului școlar și a procedurilor disciplinare este foarte valoroasă, însă dacă Consiliul reprezentativ al părinților nu poate participa la negocierea propriei agende și nu poate exprima cu încredere opiniile tuturor părinților în general, acest lucru nu reprezintă o guvernanta democratică.

Cum poate școala să atragă membri ai Consiliului reprezentativ al părinților dintr-un grup mai larg de părinți și îngrijitori?

Cum poate fi democratizat mai bine modul de selectare a membrilor Consiliului reprezentativ al părinților?

Cum poate Consiliul reprezentativ al părinților să joace un rol mai important în elaborarea agendei proprii?

Cum poate Consiliul reprezentativ al părinților să beneficieze de mai mult sprijin, inclusiv de instruire și consiliere?

(c) Consiliul elevilor

Situația curentă a Consiliului elevilor este asemănătoare cu cea a Consiliului reprezentativ al părinților din mai multe puncte de vedere. Deși conform legislației Consiliul elevilor urmează să reprezinte un instrument pentru exprimarea opiniilor elevilor, în practică, activitățile sale sunt

limitate la rezolvarea problemelor școlare mai puțin complicate, fapt care, deși nu este lipsit de importanță, nu le permite elevilor să-și exprime punctele de vedere sau să ia decizii care îi vizează. De exemplu, în unele instituții se așteaptă ca Consiliul elevilor să emită propriile opinii privind aspectele individuale legate de disciplina elevilor, să păstreze înregistrări ale absențelor elevilor sau să organizeze concerte ori sărbători, însă el nu are posibilitate să prezinte prioritățile elevilor sau să-și negocieze propria agendă. Astfel, în multe cazuri, consiliile elevilor nu-și îndeplinesc funcțiile preconizate; de exemplu, în cazul solicitării și colectării opiniilor elevilor legate de buna funcționare a școlii și contribuirea la implementarea acestor propuneri în cooperare cu directorii, profesorii, părinții și îngrijitorii.

Cu toate acestea, spre deosebire de Consiliul reprezentativ al părinților, în general, consiliile elevilor nu beneficiază de mecanisme oficiale pentru înaintarea de recomandări către directorul școlii sau către Consiliul de administrație. De asemenea, ele nu dispun de mecanisme pentru consultarea elevilor. Există o metodă oficială pentru alegerea membrilor, însă școlile au libertate să adapteze aceste metode în funcție de circumstanțe. Elevii nu se simt întotdeauna stimulați sau nu sunt întotdeauna suficient de încrezători pentru a-și asuma rolul de candidați. În practică, acest lucru înseamnă că în anumite școli membrii Consiliului elevilor nici nu reprezintă și nici nu consultă majoritatea elevilor din instituție.

Consiliului elevilor întotdeauna are nevoie de îndrumarea adulților. În majoritatea școlilor, acest lucru este responsabilitatea directorului adjunct delegat cu activitățile extrașcolare. Deși nu reprezintă o problemă în sine, acest obicei conduce la pericolul ca Consiliul elevilor să fie considerat un simplu organizator de activități extrașcolare și nu ca un adevărat organism consultativ și reprezentativ. Totodată, apare întrebarea dacă directorul adjunct are întotdeauna cea mai bună poziție pentru a oferi membrilor Consiliului elevilor sprijin emoțional și logistic sau a oferi instruirea de care aceștia au nevoie, atunci când sunt aleși pentru prima oară. Școlile care colaborează cu organizații neguvernamentale oferă consiliilor elevilor consultanța și instruirea de care acestea au nevoie, pentru a acționa în mod eficient.

În plus, multe din școlile primare nu au consilii ale elevilor, deoarece consideră că aceștia sunt prea tineri, pentru a avea o activitate eficientă în acest sens – lucru care poate fi înțeles. Cu toate acestea, mai puțin cunoscut este faptul că există alternative la Consiliul elevilor, care sunt mai adecvate pentru școlile primare; de exemplu, „ora discuțiilor în cerc”.²¹ Nu forma de participare a elevilor este importantă, ci ocaziile pe care le au aceștia să-și exprime propriile opinii și să ia decizii, oricât ar fi de neimportante.

Cum este evidențiată în școală funcția principală a unui Consiliu al elevilor ca organism participativ de reprezentare și consultare a opiniei semenilor?

21. <https://www.theschoolrun.com/what-is-circle-time>

Cum pot școlile să atragă și să stimuleze membrii Consiliului elevilor dintr-un grup mai larg de elevi?

Cum se democratizează mai bine modul de selectare a membrilor Consiliului elevilor?

Cum poate Consiliul elevilor să joace un rol mai important în elaborarea agendei proprii?

Cum poate Consiliul elevilor să beneficieze de mai mult sprijin din partea adulților, inclusiv de instruire și consiliere?

Cum poate Consiliul elevilor să se asigure că reprezintă opiniile unui grup mai mare de elevi?

Cum poate Consiliul elevilor să se asigure că opiniile sale sunt auzite la nivelul școlii, în special de către director și de Consiliul de administrație?

Cum pot școlile primare să ofere oportunități de autoexprimare și proces decizional pentru elevi, fără a avea un Consiliu al elevilor ca atare?

Activități extrașcolare și participarea elevilor

Școlile din Republica Moldova au o tradiție în implicarea elevilor în activitățile extrașcolare. Acestea includ sărbători, concerte, concursuri și acțiuni precum sunt curățarea cimitirelor, festivalul obiceiurilor de iarnă sau plantarea copacilor. Aceste activități sunt importante pentru familiarizarea generației tinere cu tradițiile naționale. Teoretic, există oportunități pentru copii și tineri să învețe să-și asume responsabilități și să ia decizii în școală. În practică, în multe școli, majoritatea deciziilor sunt luate de adulți, iar elevii doar le pun în aplicare. Elevii rareori au de spus un cuvânt în deciderea acțiunilor prioritare sau despre modul de implementare a acestora. În felul acesta, lipsește o oportunitate importantă pentru învățarea democratică.

În multe școli, implicarea elevilor în activități extrașcolare este considerată o responsabilitate a Consiliului elevilor, ghidați de un director adjunct. Deși această implicare a Consiliului elevilor este legitimă, există pericolul de identificare a Consiliului elevilor prea îndeaproape cu activitățile extrașcolare. Există, cel puțin potențial, mai multe probleme care pot fi abordate de Consiliul elevilor, în special cele care vizează viața de zi cu zi a elevilor, ca, de exemplu, siguranța și bunăstarea personală, meniul cantinei, regulamentele școlare, feedback-ul oferit profesorilor și invers etc. Astfel, există un argument pentru ca aceste activități extrașcolare să reprezinte responsabilitatea unui comitet/grup de lucru al Consiliului elevilor sau chiar să se realizeze transferul lor sub responsabilitatea unui grup de „acțiune socială” convocat special la nivelul școlii. În orice caz, dacă elevilor li se acordă un rol mai important în negocierea priorităților și în procesul decizional, cel mai probabil, ei vor avea nevoie de asistență și instruire din partea adulților.

Cum pot elevii să aibă un cuvânt mai greu de spus în alegerea și realizarea activităților extrașcolare?

Cum poate participarea elevilor să fie mai importantă în viața de zi cu zi a elevilor din școală?

Participarea elevilor în propriul proces de învățare

Poate cel mai puțin dezvoltat instrument pentru opinia elevilor din sistemul educațional din Republica Moldova, în prezent, este sala de clasă. Autoexprimarea elevilor sau dezbaterile sunt rareori încurajate, iar metodele participative de predare-învățare-evaluare tind să fie absente în multe săli de clasă. Atunci când elevilor le sunt atribuite responsabilități în sala de clasă – de exemplu, curățenia –, acest lucru reprezintă, mai degrabă, o pedeapsă decât dorința de promovare a dezvoltării sociale. Reticența legată de introducerea în predare-învățare-evaluare a metodelor participative are mai multe cauze. Pentru unii profesori, aceasta pare o pierdere de timp, în detrimentul învățării pe bază de cunoștințe. Există încă părerea că profesorii sunt experți, iar elevii nu au nimic important de spus cu privire la o materie sau la modul de predare. La un nivel mai fundamental, există tendința ca sala de clasă să fie considerată o sursă de dobândire a cunoștințelor și mai puțin un mijloc de pregătire pentru viață; respectiv, există ideea că sala de clasă reprezintă o mini-societate în care elevii învață valorile și responsabilitățile cetățenești. Acest fapt este însoțit de lipsa unei instruirii practice privind tipul de strategii și mecanisme aplicate în sala de clasă, pe care profesorul le poate utiliza pentru a încuraja participarea elevilor în procesul de învățare.

Cum pot fi încurajați profesorii să adopte o viziune mai amplă asupra scopului educației, pentru a realiza pregătirea tinerilor pentru viața de adult și pentru succesul academic?

Cum pot profesorii să se familiarizeze cu tipul de strategii și mecanisme ale sălii de clasă care pot fi utilizate pentru a le permite elevilor să participe în propriul proces de învățare?

3. STRATEGII ȘI MECANISME PENTRU GUVERNANȚA DEMOCRATICĂ A ȘCOLII

În această parte a ghidului, sunt analizate tipurile de strategii și mecanisme practice care pot fi implementate de către școală, pentru a crea o formă mai democratică de guvernare. Acestea sunt grupate în nouă domenii de participare:

- Consiliul de administrație
- Consiliul profesoral
- Consiliul reprezentativ al părinților
- Consiliul elevilor
- Planul-cadru pentru învățământul primar, gimnazial și liceal
- Proiectarea, predarea, învățarea și evaluarea la clasă
- Inițiative la nivel de școală
- Activitățile extrașcolare
- Cooperarea cu partenerii școlii.

Acestea reprezintă principalele domenii de responsabilitate și decizionale atât în educația formală, cât și în cea non-formală, din Republica Moldova, care pot fi considerate drept domenii de participare. Ele constituie aspecte ale vieții școlare care oferă cele mai relevante oportunități pentru consolidarea participării părților interesate, contribuind astfel la dezvoltarea unei abordări mai democratice a guvernării școlii.

Școlile interesate de dezvoltarea acestui tip de abordare a guvernării pot să analizeze, pe rând, fiecare dintre aceste domenii, inclusiv nivelul curent de participare a părților interesate și metodele în care participarea poate fi extinsă în viitor. Pentru fiecare domeniu de responsabilitate și decizional, ele trebuie să răspundă la următoarele întrebări:

- Cine și cum ia deciziile?
- Cine este afectat de aceste decizii?
- Cum pot persoanele afectate să influențeze deciziile adoptate?

Schimbarea modului de guvernare a școlilor reprezintă un proces de lungă durată. Școlile sunt invitate să acționeze în ritmul propriu și să-și stabilească propriile priorități. Unele dintre ele, de exemplu, pot începe prin formarea unui Consiliu al elevilor mai reprezentativ. Pentru altele, prima prioritate este înființarea unui Consiliu reprezentativ al părinților mai activ sau o abordare mai participativă a activităților extrașcolare. Cu toate acestea, obiectivul este același, indiferent cu ce se va începe sau care va fi prioritatea școlii.

Câteva exemple

Mai jos este prezentată o colecție de strategii și mecanisme practice care pot fi utilizate în sprijinul dezvoltării unei participări mai vaste a părților interesate în viața școlară, cu un accent deosebit pe

rolul elevilor și al familiilor. Aceasta este împărțită în mai multe categorii, fiecare dintre ele reprezentând unul dintre cele nouă domenii de participare descrise mai sus.

Extrase din practica școlilor europene, aceste exemple au fost selectate pentru a reflecta sistemele și formele de guvernare din școli, așa cum sunt descrise în contextul educațional al Republicii Moldova. Ele nu necesită o nouă legislație sau schimbarea procedurilor actuale din școli. În schimb, este necesară o modificare a percepției. Aceasta înseamnă că guvernarea nu trebuie privită doar ca un mijloc pentru un bun management și o administrare eficientă, ci și ca o oportunitate pentru participare democratică. Aceasta este considerată atât un drept al părților interesate, cât și un proces de învățare, în special pentru elevi. Asumarea responsabilității pentru aspectele legate de viața școlară îi ajută pe elevi să dobândească competențe importante, care însoțesc apartenența la o societate democratică. Așadar, ea completează oportunitățile de învățare în baza competențelor din curricula, în special în cadrul disciplinelor școlare Educație pentru societate și Dezvoltare personală.

Lista de exemple inclusă aici nu este obligatorie pentru școli. Această listă nu este nici exhaustivă: există multe alte strategii și mecanisme disponibile. De asemenea, este posibil ca mai multe școli să elaboreze propriile strategii și mecanisme. În final, nu contează numărul inițiativelor, ci calitatea și profunzimea lor.

Instruire și dezvoltare profesională

Exemplele variază din punctul de vedere al aptitudinilor și resurselor necesare pentru realizarea lor în practică. În timp ce anumite exemple sunt ușor de implementat, altele nu trebuie încercate fără instruire, care este deosebit de importantă atunci când părțile interesate au foarte puțină experiență în conceptele și practicile educației pentru cetățenie democratică.

1. Consiliul de administrație

Consiliul de administrație este alcătuit din directorul școlii, un director adjunct, un reprezentant delegat de administrația publică locală, trei reprezentanți ai părinților, doi reprezentanți ai cadrelor didactice și un reprezentant al elevilor. Acesta este responsabil de managementul școlii în baza cadrului legal național și local; este responsabil, printre altele, de aprobarea și aplicarea politicilor și de definirea principalelor priorități de dezvoltare ale școlii.

În calitate de organ de conducere al instituției de învățământ cu rol de decizie în domeniul administrativ, Consiliul de administrație joacă un rol central în dezvoltarea unei guvernări democratice a școlii: în primul rând, prin identificarea și promovarea guvernării democratice drept un domeniu de dezvoltare al școlii; în al doilea rând, prin furnizarea unei platforme pentru părțile interesate, prin care acestea să-și poată exprima opiniile cu privire la problemele care le vizează.

Pentru exprimarea opiniilor, este important ca diverșii delegați din Consiliul de administrație să poată exprima toate punctele de vedere și experiențele celor pe care îi reprezintă, nu doar câteva dintre acestea – indiferent dacă este vorba despre profesori, elevi sau părinți și îngrijitori etc. Astfel,

sporirea participării părților interesate în procesul decizional reprezintă o sarcină importantă a Consiliului de administrație.

Acțiunile concrete care pot fi realizate de Consiliul de administrație includ:

- identificarea și promovarea guvernantei democratice a școlilor drept un domeniu de dezvoltare, prin elaborarea unei scurte declarații de politică ce subliniază intențiile și planurile școlii pe termen lung; de exemplu, publicarea acestora pe site-ul web al școlii și pe platformele de comunicare socială (de exemplu, pe pagina de Facebook a școlii);
- identificarea unui aspect al guvernantei democratice a școlii drept o prioritate de dezvoltare pentru anul de studii; de exemplu, Consiliul elevilor, predarea și învățarea în sala de clasă etc.;
- aprobarea elaborării unui document vizual care subliniază politica privind guvernanta democratică a școlii, subliniind modul în care diversele grupuri de părți interesate își pot exprima opiniile în școală, în baza unui set de drepturi și responsabilități;²²
- asigurarea că există oportunități formale, în cadrul ședințelor, pentru ca reprezentantul Consiliului elevilor să prezinte opiniile elevilor;
- asigurarea că există oportunități formale, în cadrul ședințelor, pentru ca reprezentantul Consiliului reprezentativ al părinților să prezinte opiniile părinților;
- încurajarea reprezentanților Consiliului elevilor și Consiliului reprezentativ al părinților să propună subiecte pe ordinea de zi a ședințelor;
- aprobarea unei tematici pentru o campanie școlară, în baza unei probleme selectate de elevi și/sau părinți și îngrijitori pentru activități și evenimente speciale într-un interval de timp stabilit, ca, de exemplu, privind comportamentul agresiv, schimbările climatice, alimentația sănătoasă etc.

22. Comparați Carta pentru școlile care respectă drepturile: https://www.unicef.org.uk/rights-respecting-schools/wp-content/uploads/sites/4/2018/08/A-complete-guide-to-creating-charters_1.1.pdf

Gândiți-vă la Consiliul de administrație din instituție.

Cât de importantă este participarea elevilor și a părinților pentru Consiliul de administrație?

Care sunt oportunitățile pentru ca opiniile elevilor și ale familiilor să ajungă în atenția Consiliului de administrație?

Cât de reprezentativi sunt membrii din Consiliul elevilor și din Consiliul reprezentativ al părinților pentru elevii și părinții/îngrijitorii pe care îi reprezintă?

Membrii Consiliului elevilor sau ai Consiliului reprezentativ al părinților propun întrebări/probleme pentru ordinea de zi a ședințelor?

Ce alte acțiuni poate întreprinde Consiliul de administrație, pentru a spori implicarea elevilor și a familiilor lor în școală?

2. Consiliul profesoral

Consiliul profesoral implică toți profesorii din școală și este prezidat de directorul școlii. Acesta ia decizii în legătură cu toate aspectele practice legate de procesul educațional. În felul acesta, Consiliul profesoral joacă un rol important în dezvoltarea guvernantei democratice a școlilor; în primul rând, prin promovarea unei mai mari implicări a părților interesate în proiectarea, predarea și evaluarea lecțiilor; de exemplu, pentru asigurarea calității învățării în sala de clasă, în procesul activităților extracurriculare și extrașcolare, în al doilea rând, prin promovarea unei platforme prin care elevii și familiile lor își pot exprima propriile opinii legate de procesul de învățare.

Acțiunile concrete care pot fi realizate de Consiliul profesoral includ:

- identificarea unui aspect al vieții școlare drept o prioritate de dezvoltare pentru o guvernare democratică a școlii și recomandarea acestuia pentru a fi aprobat de Consiliul de administrație; de exemplu, constituirea unui Consiliu al elevilor mai activ și mai reprezentativ, o mai mare implicare a elevilor în organizarea și implementarea activităților interdisciplinare, dezvoltarea unei abordări mai participative a predării și a învățării în sala de clasă etc.
- consultarea elevilor și a familiilor lor în legătură cu problemele legate de învățare; de exemplu, factorii care afectează prezența la lecții, facilități în legătură cu temele pentru acasă, necesitățile copiilor cu dizabilități, achiziția de manuale etc., prin contactarea directă a Consiliului elevilor și/sau a Consiliului reprezentativ al părinților sau prin chestionare ori sondaje, pe hârtie sau online;

- invitarea elevilor și a familiilor lor să propună teme de discuție pentru Consiliul profesoral, printr-o invitație generală (scrisoare, e-mail, site-ul web al școlii, pagina de Facebook) sau formal, prin Consiliul elevilor și/sau prin Consiliul profesoral – acestea pot include aspecte precum sunt metodele de disciplinare, strângerea de fonduri pentru activități școlare etc.;
- comunicarea frecventă cu alte părți interesate, pentru a le informa cu privire la activitățile din școală, inclusiv cu părinții și îngrijitorii care sunt dificil de contactat; de exemplu, pentru a le aduce la cunoștință informații legate de noile politici, manuale, programarea testelor, organizarea activității cantinei etc., prin poștă, pe site-ul web al școlii, platforme de comunicare socială, discuții la poarta școlii și, dacă este necesar, vizite la domiciliu etc.²³

Gândiți-vă la Consiliul profesoral din școală.

Cât de importantă este participarea elevilor și a părinților pentru Consiliul profesoral?

Cât de frecvent Consiliul profesoral se consultă cu elevii sau cu familiile lor?

Cum comunică Consiliul profesoral deciziile sale altor părți interesate?

Ce alte acțiuni poate întreprinde Consiliul profesoral, pentru a spori implicarea elevilor și a părinților în școală?

3. Consiliul reprezentativ al părinților

Consiliul reprezentativ al părinților reprezintă opiniile și viziunile părinților și ale îngrijitorilor la nivelul școlii. El joacă un rol important în conexiunea dintre casă și școală. Consiliul reprezentativ al părinților constituie o platformă prin care părinții și îngrijitorii își pot exprima opiniile cu privire la problemele care îi afectează pe ei și pe copiii lor și care îi ajută să se implice mai mult în educația copiilor lor. De asemenea, el poate reprezenta o sursă de competențe utile, care, altfel, nu ar fi disponibile în școală; de exemplu, aptitudini digitale, în construcție, media sau juridice etc.

Cu toate acestea, mai mulți părinți și reprezentanții legali ai copiilor ezită să se alăture Consiliului reprezentativ al părinților. Ei au multe alte obligații, le lipsește încrederea sau au experiențe neplăcute legate de școală. În același timp, copiii lor sunt la fel de importanți ca alții și, prin urmare, au dreptul să-și exprime opiniile. De asemenea, prin neparticipare, potențiala contribuție pe care o pot aduce vieții școlare este pierdută.

23. <https://attendancemattersmagonline.co.uk/engaging-harder-to-reach-parents/>

Într-un mod similar, limitarea activității Consiliului reprezentativ al părinților la acțiuni precum sunt luarea unei decizii în cazuri disciplinare individuale poate avea efectul de marginalizare a opiniilor familiilor care deja sunt dificil de contactat și de pierdere a valorii pe care acestea o pot aduce școlii prin participarea lor. Părinții și reprezentanții legali ai elevilor aduc o nouă perspectivă în școală, care poate îmbunătăți procesul de elaborare a politicilor și a mediului, inclusiv fizic, la nivelul școlii.

Un Consiliul reprezentativ al părinților condus mai democratic este unul care:

- implică o mare varietate de părinți ce provin din diverse medii;
- reprezintă opiniile tuturor părinților, nu doar ale câtorva;
- este selectat în baza unui proces deschis și transparent;
- are o competență clară;
- are susținere profesională;
- nu se implică în probleme legate de cercetarea cazurilor personale ale elevilor sau personalului;
- este auzit de administrația școlii.

Acțiunile concrete care pot fi întreprinse de o școală pentru înființarea unui astfel de Consiliul reprezentativ al părinților includ:

- introducerea unui proces de selecție democratic, în cadrul căruia candidații se prezintă la prima întâlnire a clasei pe care urmează să o reprezinte și sunt aleși prin vot de alți părinți/reprezentanți legali;
- stabilirea unei competențe clare, care evidențiază scopul Consiliului reprezentativ al părinților și diversele moduri prin care acesta poate contribui la viața școlară;
- elaborarea unei liste de principii care guvernează activitățile Consiliului reprezentativ al părinților, exprimată prin prisma drepturilor și responsabilităților; de exemplu, dreptul de a stabili propria agendă și de a aborda orice problemă care afectează părinții și reprezentanții legali și/sau copiii/elevii acestora, responsabilitatea de a reprezenta în mod just opiniile părinților în ansamblu, fără a favoriza anumite persoane sau grupuri;
- depunerea eforturilor speciale pentru recrutarea unui spectru larg de părinți; de exemplu, prin promovarea activității Consiliului reprezentativ al părinților la o scară cât mai largă, în școli, în afara școlilor și online, informarea noilor părinți sau îngrijitori atunci când copilul acestora începe școala; abordarea personală a familiilor care sunt dificil de contactat etc.;
- programarea unor ședințe pentru părinți; de exemplu, de întâmpinare la începutul anului; diversificarea orelor și locurilor ședințelor; sprijin în organizarea transportului etc.;
- oferirea de asistență profesională, respectiv, de către un reprezentant de încredere din partea personalului sau de către o altă persoană cu calificare similară din afara școlii; de exemplu,

dintr-o organizație neguvernamentală sau dintr-un centru de tineret, care introduce noi membri în Consiliul reprezentativ al părinților, acționează în calitate de consultant al acestora și reprezintă o sursă de sprijin emoțional;

- solicitarea din partea Consiliului a unei liste a părinților care doresc să-și ofere voluntar competențele în beneficiul școlii, având, de exemplu, aptitudini digitale, social media sau juridice, în domeniul construcțiilor etc.;
- stabilirea unei bune comunicări bidirecționale între Consiliu și părinții și reprezentanții legali ai elevilor în ansamblul lor, pentru consultări asupra problemelor, comunicarea noutăților și solicitarea de ajutor; de exemplu, pe o pagină specială pe site-ul școlii, pe platforme de comunicare socială, prin e-mail, pe avizierul școlii, prin discuții informale la poarta școlii sau evenimente sociale etc.;
- cooperarea cu alte organisme decizionale ale școlii; de exemplu, Consiliul de administrație, Consiliul profesoral, Consiliul elevilor.

Gândiți-vă la Consiliul reprezentativ al părinților din școală.

Cum sunt selectați membrii Consiliului reprezentativ al părinților? Cât de democratic vi se pare acest proces?

Cum își vede Consiliul reprezentativ al părinților responsabilitățile? Care este acceptiunea sa privind contribuția la viața școlară?

Care sunt drepturile Consiliului reprezentativ al părinților? Care sunt responsabilitățile sale?

Cât de reprezentativ este Consiliul reprezentativ al părinților pentru toți părinții și îngrijitorii?

Ce tip de asistență poate solicita Consiliul reprezentativ al părinților?

Când și unde au loc ședințele Consiliului reprezentativ al părinților? Cât de convenabile sunt aceste date și locații pentru toți părinții și îngrijitorii?

Cum comunică Consiliul reprezentativ al părinților cu toți părinții și îngrijitorii?

Care sunt aptitudinile sau cunoștințele speciale ale membrilor Consiliului reprezentativ al părinților, ce pot fi utilizate în beneficiul școlii?

Cât de strânsă este cooperarea dintre Consiliul reprezentativ al părinților și alte organisme ale școlii; de exemplu, Consiliul de administrație, Consiliul profesoral, Consiliul elevilor?

Ce alte acțiuni poate întreprinde școala, pentru a spori implicarea elevilor și părinților prin intermediul Consiliului reprezentativ al părinților?

4. Consiliul elevilor

Scopul Consiliului elevilor este reprezentarea intereselor tuturor elevilor și asigurarea unor modalități prin care aceștia își pot exprima opiniile asupra tuturor problemelor care au efecte asupra lor. De asemenea, Consiliul elevilor reprezintă o importantă sursă de învățare. Prin participarea la activitățile acestui consiliu, elevii pot învăța în mod direct ce înseamnă democrația reprezentativă, care sunt beneficiile și neajunsurile ei.

Astfel, Consiliul elevilor este esențial pentru conceptul de „governanță democratică a școlilor”. Cu toate acestea, pentru implementarea practică a acestui concept, Consiliul elevilor trebuie să-și stabilească propria agendă și să-și implementeze propriile decizii. El trebuie să structureze un tip de procese democratice care se aplică în societate în general. Prin urmare, nu este suficient să se considere Consiliul elevilor un simplu organizator de evenimente culturale, deși acestea sunt importante în sine. În plus, Consiliul elevilor acționează ca o platformă prin care opinia elevilor este exprimată la nivelul școlii.

Consiliul elevilor nu trebuie considerat un organism pentru raportarea absențelor altor elevi sau pentru informarea profesorilor cu privire la conduita necorespunzătoare a acestora. Lucrul dat doar contribuie la izolarea membrilor Consiliului elevilor de elevii pe care îi reprezintă. Consiliul elevilor are dreptul să analizeze conduita în școală și să propună acțiuni pentru îmbunătățirea acesteia, însă nu are dreptul să corecteze conduita – acesta este exclusiv rolul personalului specializat și al administrației școlii.

Cu toate acestea, nu ne putem aștepta ca membrii Consiliului elevilor să asigure o activitate fără asistență din partea personalului. Elevii au multe lucruri de învățat și, la toate etapele procesului, este necesară asistența din partea adulților, de la organizarea alegerilor până la facilitarea cooperării cu alte organisme decizionale ale școlii.

Acțiunile concrete care pot fi realizate de o școală pentru înființarea unui Consiliu al elevilor includ:

- introducerea unui proces de selecție democratic, în cadrul căruia candidații pentru Consiliul elevilor se prezintă pentru candidatură la prima întâlnire a clasei pe care urmează să o reprezinte și sunt aleși prin vot formal de către colegii lor;
- depunerea de eforturi pentru recrutarea unui spectru larg de elevi; de exemplu, prin promovarea activității Consiliului elevilor la o scară cât mai largă în școli, în afara școlilor și online, informarea noilor elevi cu privire la Consiliul elevilor, atunci când aceștia încep școala, abordarea directă a elevilor care în caz contrar nu ar candida pentru alegeri;

- stabilirea unei competențe clare care evidențiază scopul Consiliului elevilor și diversele moduri prin care acesta poate contribui la viața școlară;
- elaborarea unei liste de principii care guvernează activitățile Consiliului elevilor, exprimată prin prisma drepturilor și responsabilităților; de exemplu, dreptul de a stabili propria agendă și de a discuta orice problemă care vizează elevii, responsabilitatea de a reprezenta opiniile elevilor în ansamblu, nu doar ale câtorva elevi etc.;
- separarea responsabilităților prin desemnarea unor roluri specifice, ca, de exemplu, președinte, vicepreședinte și secretar, și a unor comitete pentru abordarea problemelor specifice; de exemplu, comunicarea nonviolentă, protecția mediului sau antidiscriminarea etc.;
- planificarea unor ședințe periodice și introducerea acestora în calendarul școlar;
- stabilirea unei bune comunicări bidirecționale între Consiliul elevilor și toți elevii – pentru consultări asupra problemelor, comunicarea noutăților și solicitarea unor servicii; de exemplu, o pagină specială pe site-ul școlii, platforme de comunicare socială, e-mail, avizierul școlii, discuții informale în școli, chestionare și sondaje, boxe de sugestii etc.;
- cooperarea cu alte organisme decizionale ale școlii; de exemplu, Consiliul de administrație, Consiliul profesoral, Consiliul reprezentativ al părinților;
- furnizarea de asistență profesională; de exemplu, de un membru de încredere al personalului sau de o altă persoană cu calificare similară din afara școlii, din partea unei organizații neguvernamentale sau a unui centru de tineret, care poate facilita procesul de incluziune a noilor membri, poate acționa în calitate de consultant al acestora și reprezenta o sursă de sprijin emoțional.

Învățământul primar

Consiliul elevilor de la treapta gimnazială și liceală este mai eficient, dacă se poate baza pe experiența elevilor de la etapele de școlaritate anterioare.

Pentru elevii claselor primare, „ora discuției în cerc” poate reprezenta o bună introducere în guvernanta democratică a școlii. La această lecție, toți elevii clasei sunt așezați în cerc, împreună cu învățătorul. Aceasta este o ocazie pentru ca elevii să discute despre problemele curente ale clasei; de exemplu, prea multă gălăgie în timpul lecțiilor, un grup de elevi care nu se simt acceptați și respectați, dificultăți de învățare etc. Este important să fie menționat faptul că discuția în sine se bazează pe respectarea demnității umane și pe acceptarea diverselor puncte de vedere, fără a moraliza și presa elevii să accepte anumite opinii. Elevii care doresc vorbesc pe rând și fiecare are

ocazia de a sugera soluții pentru problemele abordate. În general, această sesiune durează aproximativ 20-30 de minute și se desfășoară o dată pe săptămână.²⁴

Gândiți-vă la Consiliul elevilor din școală.

Cum sunt selectați membrii Consiliului elevilor? Cât de democratic vi se pare procesul de selecție?

Cum își vede Consiliul elevilor responsabilitățile? Care este percepția sa privind contribuția la viața școlară?

Care sunt drepturile Consiliului elevilor? Care sunt responsabilitățile lui?

Cât de reprezentativ este Consiliul elevilor pentru toți elevii?

Care sunt responsabilii din cadrul Consiliului elevilor? Există subcomitete?

Ce tip de asistență poate solicita Consiliul elevilor din partea adulților?

Cum comunică Consiliul elevilor cu toți elevii? Ce metode utilizează?

Cât de strânsă este cooperarea dintre Consiliul elevilor și alte organisme ale școlii; de exemplu, Consiliul de administrație, Consiliul profesoral, Consiliul reprezentativ al părinților?

Ce alte acțiuni poate întreprinde școala, pentru a spori implicarea elevilor și a părinților prin intermediul Consiliului elevilor?

5. Planul-cadru pentru învățământul primar, gimnazial și liceal

Deși competențele specifice ale curricula disciplinare sunt stabilite de autoritățile naționale și nu pot fi modificate, profesorii beneficiază de un anumit nivel de autonomie privind procesul de formare a lor în sala de clasă. Această libertate asigură, de asemenea, o bună ocazie pentru participarea elevilor și a părinților. În primul rând, la nivelul unei instituții, ea reprezintă un proces de organizare a disciplinelor școlare din planul-cadru în vederea realizării finalităților educaționale stabilite de lege. În al doilea rând, disciplinele din planul-cadru pot fi utilizate pentru a sprijini participarea elevilor în procesul educațional la toate lecțiile. În al treilea rând, elevii și părinții își pot asuma responsabilitatea pentru prezentarea propriei opinii referitoare la toate aspectele și la finalitățile din plan.

Măsurile efective care pot fi luate includ:

24. Pentru mai multe informații privind organizarea „orei de cerc”, a se vedea: <https://www.theschoolrun.com/what-is-circle-time>; <https://www.circle-time.co.uk/our-approach/quality-circle-time/>

- utilizarea unei discipline din planul-cadru pentru a încuraja elevii să analizeze în mod critic oportunitățile de participare în cadrul școlii; de exemplu, la Educație pentru societate, studierea școlii ca o comunitate democratică (clasa a VII-a) este utilizată pentru a încuraja elevii să analizeze funcționarea școlii lor ca o comunitate democratică, inclusiv maniera în care opiniile lor sunt ascultate și măsura în care ei consideră că pot contribui la procesul decizional al școlii, examinarea diverselor tipuri de dezbateri în cadrul Competiției de dezbateri (clasa a X-a) este utilizată pentru a încuraja elevii să analizeze discuțiile purtate în Consiliul elevilor și în alte organisme decizionale ale școlii;
- utilizarea unei discipline din planul-cadru pentru participarea conștientă a elevilor în școală; de exemplu, la arta plastică, prin conceperea unei sigle sau a unui poster pentru Consiliul elevilor, a materialelor vizuale pentru o campanie școlară, ca, de exemplu, despre bullying, la lecțiile de informatică – prin elaborarea unui chestionar sau sondaj pentru consultarea opiniei elevilor și a tuturor angajaților școlii despre starea de bine la nivelul întregii școli etc.;
- prezentarea în fața colegilor a unui aspect al unei discipline școlare; de exemplu, o lecție despre munți la geografie sau despre magnetism la științe etc.;
- instruirea elevilor în asumarea rolului de educator de la egal la egal,²⁵ prin care pot contribui la predarea subiectelor altor elevi, în general, mai tineri; de exemplu, citirea, înmulțirea și împărțirea pentru matematică sau dezvoltarea vocabularului la limba engleză;²⁶
- sprijinirea elevilor în organizarea evenimentelor speciale destinate relevării unui aspect al disciplinelor școlare; de exemplu, o competiție de frământări de limbă pentru limba și literatura română/rusă, un concurs de matematică sau o zi a științelor.

Gândiți-vă la planul-cadru pentru învățământul primar, gimnazial și liceal.

Este solicitată opinia elevilor, părinților și profesorilor despre selectarea modelului individual de plan de învățământ?

Școala face demersuri pentru diversificarea/individualizarea ofertei educaționale prin intermediul planului de învățământ?

Dispune școala de un mecanism funcțional/durabil de consultare a tuturor părților interesate în conceptualizarea și implementarea unui plan de învățământ individual?

Cum este utilizat planul-cadru pentru încurajarea participării elevilor și a părinților?

Elevii sunt încurajați să aibă un rol activ în alegerea disciplinelor opționale prevăzute de planul-

25. https://www.unfpa.org/sites/default/files/jahia-publications/documents/publications/2006/ypeer_tot.pdf

26. Pentru un exemplu din științe, a se vedea <https://www.e-bug.eu/peereducation/>

cadru?

Ce alte activități legate de planul-cadru pot încuraja cu adevărat participarea elevilor în viața școlară?

6. Proiectarea, predarea, învățarea și evaluarea la clasă

Există numeroase oportunități pentru elevi de a participa în predarea și învățarea în sala de clasă,²⁷ fără a uita, desigur, că profesorul este cel care coordonează procesul, și nu elevii.

Măsurile efective care pot fi luate în sala de clasă includ:

- încurajarea elevilor să negocieze și să aprobe regulile clasei;
- solicitarea elevilor să ofere feedback privind experiența lor de învățare; de exemplu, ce consideră ei că au învățat, care este ritmul lor de învățare, ce ar dori să repete, ce le influențează procesul de învățare, ce le place etc.;
- solicitarea elevilor să colaboreze în procesul de învățare în perechi, în grupuri mici sau la nivel de clasă; de exemplu, elaborarea în comun a unor produse, participarea într-o piesă de teatru, în jocuri didactice etc.;²⁸
- solicitarea elevilor să adreseze întrebări; de exemplu, în procesul de cercetare a unei probleme/teme etc.;
- acordarea ocaziei pentru elevi să-și exprime punctul de vedere privind subiectele lecției; de exemplu, în legătură cu specificul personalităților la istorie, calitatea picturilor în artă, avantajele și dezavantajele diverselor forme de guvernare la Educație pentru societate etc.;
- acordarea posibilității elevilor să discute despre aspectele care sunt actuale pentru ei; de exemplu, migrație, consumul de substanțe, traficul de persoane, schimbările climatice etc.;²⁹
- învățarea elevilor să elaboreze și să folosească criterii pentru analiza lucrărilor, evoluției proprii, respectiv, pentru autoevaluare;³⁰

27. <https://www.unicef.org.uk/rights-respecting-schools/wp-content/uploads/sites/4/2015/06/Rights-Respecting-Classroom-Features.pdf>

28. <https://learningpowerkids.com/collaborative-learning/>

29. <https://rm.coe.int/16806948b6>

30. <https://education.gov.scot/improvement/practice-exemplars/dylan-wiliam-self-and-peer-assessment>

- învățarea elevilor să elaboreze și să folosească criterii pentru a contribui la analiza lucrărilor și evoluției colegilor de clasă, respectiv, pentru evaluarea reciprocă;³¹
- atribuirea și asumarea responsabilităților în clasă; de exemplu, pregătirea echipamentelor, evaluarea necesității de echipamente/resurse pentru lecții, colectarea și documentarea materialelor, reciclarea, asigurarea curățeniei în sala de clasă, stingerea luminilor la finalul cursului, asumarea diverselor roluri în timpul lucrului în grup mic/mare, ca, de exemplu, facilitator de grup, secretar, manager de resurse, prezentator etc.³²

Responsabilitățile în cauză nu trebuie percepute și atribuite drept pedeapsă. Acest lucru ar însemna că elevii vor evita responsabilitatea socială, în loc să o valorifice și să o aprecieze.

Cea mai bună metodă de repartizare a responsabilităților este elaborarea unui plan de acțiuni cu responsabilități, în care fiecare membru al clasei va spune cum poate contribui cel mai bine prin participarea sa sau, pur și simplu, prin solicitarea de voluntari. În orice caz, procesul de alocare a responsabilităților trebuie să fie just, respectuos, incluziv și perceput de elevi ca atare. De asemenea, este important să se găsească un echilibru între dreptul și responsabilitatea de participare, care sunt inseparabile într-o societate democratică.

Gândiți-vă la proiectarea-predarea-învățarea-evaluarea în sala de clasă.

Elevii contribuie la negocierea și aprobarea regulilor clasei?

Li se solicită vreodată elevilor feedback privind experiențele proprii de învățare din clasă?

Care sunt oportunitățile de colaborare, de exemplu, în perechi sau în grupuri mici?

Ce oportunități au elevii pentru exprimarea opiniilor proprii în discutarea problemelor care îi vizează?

Care sunt responsabilitățile speciale atribuite elevilor din clasă?

Cum sunt atribuite aceste responsabilități?

Aceste responsabilități sunt atribuite ca pedeapsă?

Ce alte acțiuni poate întreprinde școala, pentru a spori implicarea elevilor în sala de clasă?

7. Inițiative la nivel de școală

31. Ibidem.

32. <https://www.facinghistory.org/resource-library/teaching-strategies/assigning-roles-group-work>

Viața de zi cu zi din școală, în afara sălii de clasă, prezintă numeroase oportunități pentru participarea părților interesate. Există multe inițiative de îmbunătățire la nivel de școală la care elevii și părinții pot aduce o contribuție pozitivă, în plus față de activitatea Consiliului elevilor și Consiliului reprezentativ al părinților.

Acțiunile concrete realizate de elevi la nivel de școală includ:

- promovarea stării de bine a elevilor; de exemplu, prin asumarea rolului de mediatori pentru soluționarea problemelor de conflict și agresiune³³, de prieteni pentru întâmpinarea și protejarea noilor colegi³⁴, de mentori pentru elevii mai tineri sau mai vulnerabili, de ajutor în cantină în pauza de prânz, de avocat pentru drepturile omului/copilului în școală etc.;
- colaborare pentru îmbunătățirea mediului școlar; de exemplu, voluntariat în calitate de supraveghetori verzi pentru activitățile de reciclare în școală, contribuție la curățarea terenurilor școlii, înființarea unui club ecologic etc.,³⁵
- sprijinirea publicării revistei sau buletinului școlii, contribuirea la site-ul web sau la pagina de Facebook a școlii, asumarea rolului de ambasador pentru reprezentarea școlii în evenimente oficiale etc.;
- implicarea în derularea unei campanii la nivel de școală; de exemplu, privind egalitatea sexelor, nediscriminarea, reciclarea etc. prin postere, evenimente și activități, site-ul web al școlii, platforme de comunicare socială etc.

În plus față de responsabilitățile pe care elevii le pot prelua la nivel de școală, există inițiative întreprinse de administrația școlii pentru a crea o cultură generală în sprijinul participării democratice; de exemplu, crearea unei atmosfere constructive în școală, deschisă pentru ideile, inițiativele tuturor părților interesate, care încurajează sentimentul de apartenență, siguranță, incluziune și de participare.

Acțiunile concrete care pot fi realizate de școală, în acest sens, includ:

- elaborarea și implementarea printr-un proces participativ, implicând elevii și părinții/îngrijitorii, a diferitor politici și proceduri școlare; de exemplu, Politica de protecție a copilului, Politica antidiscriminare, Procedura de consultare a opiniei elevilor etc.;
- crearea de oportunități pentru personal și elevi pentru a se întruni în afara sălii de clasă; de exemplu, în cantine comune sau în activități recreative;
- organizarea de evenimente comune pentru personal, elevi și părinți și îngrijitori; de exemplu, sport, competiții, sărbători, seri festive etc.;

33. <https://www.peermediationnetwork.org.uk/resources>

34. https://buddysystem.eu/docs/The_buddy_programs_practices_in_Europe.pdf

35. <https://www.eco-schools.org.uk/>

- asigurarea că mesajele de pe panouri și notificări sunt binevoitoare și politicoase; de exemplu, în loc de „Este interzis accesul cu genți în bibliotecă”, spuneți: „Vă rugăm să lăsați gențile aici”;
- crearea unui mediu fizic prietenos; de exemplu, consultarea opiniei elevilor despre mediul fizic, culoarea pereților, o intrare ușor de găsit, o sală confortabilă de așteptare/recepție, expunerea, cu acordul elevilor și părinților, de fotografii despre activitățile școlii și lucrările elevilor pe pereții școlii etc.;
- amenajări în beneficiul elevilor; de exemplu, un ceas pe care elevii pot vedea cât a mai rămas din lecție, temele pentru acasă nu sunt date într-o singură zi, ci sunt distribuite pe întreaga săptămână, orele de deschidere și închidere a școlii sunt coordonate cu orarele de circulație a transportului public, există rampe pentru scaune cu rotile, grupuri sanitare amenajate etc.;
- alocarea mai multor libertăți pentru elevi, pe măsură ce capacitățile acestora evoluează; de exemplu, acces la computere, diverse facilități de recreere etc.

În realizarea acestor inițiative ale școlii, pot juca un anumit rol și alte părți interesate. Elevilor și familiilor li se poate solicita părerea privind modul în care școala poate fi mai prietenoasă, amenajările care pot fi făcute în beneficiul elevilor, cum se poate dezvolta un sentiment mai sporit al comunității, siguranței, incluziunii, valorizării demnității umane etc.

Gândiți-vă la inițiativele la nivelul întregii școli.

Care este contribuția elevilor și părinților în elaborarea, implementarea și evaluarea politicilor școlare ce contribuie la starea de bine a tuturor părților interesate?

Care este rolul jucat de elevi în inițiativele de îmbunătățire la nivel de școală?

Cât de primitoare pare școala pentru părinți și îngrijitori și alți vizitatori?

Cât de benefice pentru elevi sunt amenajările și procedurile din școală?

Ce eforturi depune școala pentru a genera un sentiment de apartenență și siguranță în rândul părților interesate?

În ce măsură școala ia în calcul opiniile elevilor, părinților și îngrijitorilor, în stabilirea priorităților de îmbunătățire a școlii?

Ce alte acțiuni poate întreprinde școala, pentru a spori implicarea elevilor și a părinților prin intermediul inițiativelor de îmbunătățire la nivel de școală?

8. Activități extrașcolare

Încurajarea elevilor să se implice în organizarea activităților extrașcolare reprezintă o metodă bună de dezvoltare a sentimentului de responsabilitate comunitară și a competențelor aferente apartenenței la o societate democratică. Acest lucru presupune ascultarea opiniilor elevilor privind alegerea și realizarea activităților, precum și analiza obiectivelor și rezultatelor acestora.

Elevii pot învăța despre cetățenia activă nu doar urmând instrucțiunile profesorului, ci și pe propria răspundere, prin desfășurarea unor activități; de exemplu, de plantare a copacilor în ajunul Zilei Planetei Pământ. În așa mod, tinerii înțeleg ce înseamnă să ia decizii independente și să le implementeze. De asemenea, ei pot să-și asume organizarea de evenimente speciale; de exemplu, festivaluri, concerte și competiții sportive: cu cât elevii sunt mai implicați în planificarea, realizarea și evaluarea acestor evenimente, cu atât mai multe lucruri pot învăța.

Acest lucru nu înseamnă că elevii trebuie să organizeze activități extrașcolare doar pe cont propriu, fără îndrumarea adulților. Întotdeauna este necesar un anumit sprijin din partea adulților – atât pentru a încuraja elevii, prin acordarea încrederii în aptitudinile lor, cât și pentru a-i ajuta să depășească problemele practice pe care nu le pot rezolva singuri. În plus, este cunoscut faptul că învățarea experiențială reprezintă singura metodă eficientă prin care elevii pot analiza propriile experiențe. Acest lucru presupune reflecția critică a elevilor asupra proceselor în care au fost implicați; de exemplu, prin întrebări de genul: Care au fost activitățile de succes? Care au fost activitățile cu rezultate mai puțin bune? Care sunt activitățile pe care le voi desfășura în alt mod data viitoare?³⁶

Implicarea elevilor în activitățile extrașcolare se poate dovedi mai eficientă atunci când elevii:

- iau parte la alegerea, planificarea, realizarea și evaluarea activității;
- beneficiază de sprijinul unui adult;
- au ocazia să reflecteze asupra a ceea ce au învățat din acest proces.

Întrucât există posibilitatea de a oferi astfel de experiențe valoroase de învățare, este important ca oportunitatea inclusă în organizarea activităților extrașcolare să fie acordată cât mai multor elevi. Acest lucru nu este întotdeauna posibil, atunci când activitățile extrașcolare sunt considerate o responsabilitate exclusivă a Consiliului elevilor. O abordare mai eficientă este reprezentată de fondarea mai multor echipe de acțiune socială. Acestea reprezintă grupuri de elevi voluntari care doresc să producă o schimbare în școala sau în comunitatea lor și care sunt atrași de posibilitatea de a putea face acest lucru prin resursele proprii. Aceste echipe pot fi create în funcție de tipul activităților sau de anul școlar în care se află. În orice caz, ele trebuie să respecte principiile esențiale de învățare prin experiență.³⁷

36. <https://www.simplypsychology.org/learning-kolb.html>

37. <https://www.youth-social-action.careersandenterprise.co.uk/examples-youth-social-action>

Măsurile efective care pot fi luate includ:

- campanii de sensibilizare cu privire la o problemă din școală sau din comunitate; de exemplu, bullying, hărțuire cibernetică, violență, discriminare, sănătate mentală, siguranță în trafic etc.;
- acțiuni în comunitate pentru ajutorarea unor persoane din afara școlii; de exemplu, din orfeline, centre de plasament, grădinițe, cămine pentru bătrâni;
- îmbunătățirea mediului și a facilităților în școală; de exemplu, adunarea gunoaielor, reciclarea, reînnoirea mobilierului și a decorațiunilor, proiectarea semnalisticii pentru vizitatori, tehnologie, manuale, vestiare etc.;
- sprijinirea copiilor vulnerabili sau din grupurile minoritare din școli și din comunitate; de exemplu, copii cu nevoi speciale, copii romi, copii părăsiți de migranți etc.³⁸

Gândiți-vă la activitățile extrașcolare din școală.

La organizarea căror activități contribuie elevii?

Aceste activități vizează școala, comunitatea sau pe ambele?

Câți elevi sunt implicați?

Care este rolul elevilor în alegerea, planificarea, implementarea și evaluarea acestor activități?

Ce ocazii au elevii să reflecteze asupra lecțiilor învățate din această implicare?

Care este asistența primită din partea adulților?

Ce alte acțiuni poate întreprinde școala, pentru a spori implicarea autentică a tuturor elevilor în activități?

9. Cooperarea cu partenerii școlii

Cooperarea cu persoane și organizații din afara școlii ajută elevii să se considere parte a unei comunități mai vaste. Ea le oferă o gamă de oportunități pentru asumarea de noi responsabilități și

38. <https://rm.coe.int/study-on-inclusive-education/1680932033>

pentru experimentarea democrației în diverse contexte de viață. Astfel, cooperarea reprezintă o importantă sursă de comunicare pentru cetățenia democratică.³⁹

Există câteva organizații cu care școlile pot coopera în acest scop, inclusiv:

- organizații neguvernamentale de tineret, centre de tineret, grupuri de inițiativă comunitare, Consilii locale ale tinerilor etc.;
- autorități publice locale; de exemplu, Consiliul municipal sau raional și primăria;
- organizații neguvernamentale locale, naționale și internaționale;
- instituții de învățământ preuniversitar, instituții de învățământ superior etc.;
- instituții extrașcolare – centre de creație, școli sportive, școli turistice, școli de artă, cluburi eco etc.;
- mass media.

Există mai multe aspecte posibile pentru cooperare. În prezent, aspectele pentru cooperare includ:

- protecția mediului;
- sport și cultură;
- cetățenie digitală și media;
- drepturile omului/copilului;
- consumul de substanțe;
- stil de viață sănătos;
- participarea în procesul decizional;
- egalitatea de gen;
- interzicerea discriminării;
- prevenirea și combaterea violenței etc.

Acțiunile concrete care pot fi întreprinse pentru promovarea participării elevilor prin cooperarea comunitate-școală includ:

- prioritizarea proiectelor de cooperare ghidate în totalitate de elevi, respectiv, atunci când tinerii joacă un rol semnificativ în selectarea, planificarea, implementarea și evaluarea proiectului;
- aplicarea metodelor non-formale de predare și învățare; de exemplu, învățarea activă, dialogul, lucrul în echipă etc.;⁴⁰
- corelarea proiectelor cu prevederile Planului-cadru de învățământ; de exemplu, consumul de alcool și droguri în contextul științelor; participarea tinerilor în proiecte comunitare în contextul Educației pentru societate și al Dezvoltării personale etc.⁴¹

39. <https://rm.coe.int/16802f7271>

40. Council of Europe. Manual for facilitators in non-formal education: <https://rm.coe.int/16807023d1>

41. <https://youth.gov/youth-topics/civic-engagement-and-volunteering/service-learning>

Gândiți-vă la cooperarea școlii cu organizațiile comunitare.

În ce măsură școala cooperează cu alte organizații din comunitate?

Ce rol joacă elevii în proiectele de cooperare?

Care sunt metodele de proiectare, predare, învățare și evaluare în procesul de cooperare?

În ce măsură implicarea școlii în proiecte de cooperare este corelată cu cerințele curricula școlare și ale planului-cadru?

Ce alte acțiuni poate întreprinde școala, pentru a spori implicarea elevilor în proiecte de cooperare cu alte organizații?

4. IMPLEMENTAREA GUVERNANȚEI DEMOCRATICE ÎN ȘCOALĂ

În prezentul capitol se analizează procesul practic de consolidare a guvernancei democratice în cadrul unei școli: de unde începe, cum continuă și cine este implicat. Acest proces este descris printr-o serie de etape care pot fi aplicate la orice treaptă de școlaritate.

Pasul 1. Familiarizarea cu conceptul

Primul pas este familiarizarea cu conceptul de „guvernare democratică a școlii” și cu implicațiile sale asupra vieții școlare. Acesta începe cu directorul de școală. Rolul directorului de școală este esențial pentru procesul de dezvoltare a guvernancei școlii, deoarece guvernarea nu este limitată la o singură activitate din școală, ea reprezintă o dimensiune care traversează toate activitățile școlii și trebuie privită din perspectiva întregii școli.

Este important să se cunoască de la bun început că trecerea la o formă mai democratică de guvernare a școlii nu înseamnă o separare completă de maniera curentă de guvernare. Managementul performant, eficiența financiară și valorificarea și valorizarea la maximum a potențialului tuturor elevilor reprezintă în continuare principalele obiective ale guvernancei școlii. În schimb, scopul conceptului de „guvernare democratică” este deschiderea procesului de guvernare față de un grup mai larg de participanți, în special pentru elevi și familiile lor.

Se consideră că acest lucru va fi în beneficiul tuturor persoanelor din școală. Elevii sunt luați în serios și ascultați și astfel devin cetățeni mai activi și mai responsabili. Părinții și îngrijitorii se simt mai implicați în educația copiilor și doresc să sprijine mai mult activitatea școlii. Profesorii au elevi mai responsabili, mai motivați, pozitivi. Administratorii au mai multe date documentate pe baza cărora să decidă politicile și prioritățile de dezvoltare ale școlii.

Deschiderea procesului de guvernare față de un grup mai larg de participanți are consecințe pentru modul de operare al organismelor decizionale ale școlii; desigur, în special pentru Consiliul de administrație, Consiliul profesoral, Consiliul elevilor și Consiliul reprezentativ al părinților. Consiliul elevilor și Consiliul reprezentativ al părinților, de exemplu, pot deveni mai reprezentative și mai active. În plus, aceste organisme urmează să realizeze o cooperare mai strânsă. De asemenea, guvernarea are consecințe pentru mai multe aspecte ale activității școlare, de la activitățile extrașcolare și cooperarea dintre școală și comunitate până la planul-cadru de învățământ, proiectare, predare, învățare și evaluare și inițiativele de îmbunătățire la nivel de școală. Fiecare dintre acestea reprezintă, de asemenea, oportunități de participare pentru elevi sau părinți, sau pentru ambii.

Familiarizarea cu aceste principii generale ale guvernancei democratice a școlii reprezintă, astfel, primul pas pentru realizarea intenției propuse. Este util ca ele să fie comunicate personalului didactic, prin Consiliul profesoral, în primele etape ale procesului. Modelul Consiliului Europei privind competențele pentru cultură democratică⁴² reprezintă un instrument util pentru explorarea așteptărilor elevilor de la implicarea în modul de conducere a școlii. De asemenea, este util să se

42. Anexa 2.

comunica conceptul de „governanță democratică” elevilor și părinților și îngrijitorilor sau, cel puțin, să se atragă atenția asupra intenției școlii de a permite o participare mai largă în viitor.

Pasul 2. Asumarea responsabilității

După conștientizarea conceptului de „governanță democratică”, următorul pas este deciderea persoanei responsabile de realizarea acesteia, din cadrul școlii. Fără conducere sau coordonare nu se va întâmpla nimic permanent. Cu toate acestea, aici sunt implicate nu una, ci mai multe funcții diferite. În primul rând, există funcția de supervizare și realizare a procesului de planificare și dezvoltare a acțiunilor, respectiv, măsurile practice care vor fi luate de școală. În al doilea rând, există funcția de coordonare a diverselor inițiative, de exemplu, a activităților Consiliului elevilor ș.a. În al treilea rând, există funcția de încurajare și sprijinire a elevilor și părinților, atunci când este necesară, de exemplu, susținerea Consiliului elevilor și a Consiliului reprezentativ al părinților în timpul ședințelor, sprijinirea elevilor în planificarea și realizarea activităților de consultare a opiniei elevilor și părinților despre diverse aspecte ale vieții școlare etc.

Evident, sunt prea multe funcții, pentru a fi îndeplinite doar de directorul școlii sau de directorul adjunct. Astfel, se sugerează înființarea unui grup/comitet de coordonare, compus, de exemplu, din un director adjunct, doi sau trei profesori, doi sau trei părinți și doi sau trei elevi, eventual un reprezentant al unei organizații neguvernamentale. Acest grup este responsabil de coordonarea întregului proces de dezvoltare, fiind în subordinea directorului școlii. Este bine ca funcția de coordonator al grupului să revină unei persoane care înțelege conceptul de „governanță democratică”, deține competențele de a lucra cu toate părțile interesate și de a le sprijini și care, de asemenea, are o anumită autoritate în școală.

Principalele responsabilități sunt:

- conducerea procesului de elaborare a unui plan de acțiune pentru governanța democratică;
- coordonarea activității școlii în procesul de participare a elevilor și părinților;
- conștientizarea participării elevilor și părinților în și în afara școlilor;
- încurajarea și sprijinirea elevilor și părinților pentru implicare în viața școlară;
- organizarea procesului de instruire pentru membrii Consiliului elevilor și ai Consiliului reprezentativ al părinților;
- sprijinirea altor forme de participare a elevilor sau a părinților;
- asigurarea cooperării strânse între elevi, profesori, administratori și părinți;
- furnizarea de feedback privind progresul către administrația școlii, personal, elevi și părinți și îngrijitori.

Pasul 3. Evaluarea situației curente

Prima sarcină a grupului de coordonare este evaluarea situației curente privind guvernarea școlii lor. Acest lucru se realizează cu ajutorul celor nouă domenii de participare, identificate în prezentul ghid:

- Consiliul de administrație
- Consiliul profesoral
- Consiliul reprezentativ al părinților
- Consiliul elevilor
- Planul-cadru pentru învățământul primar, gimnazial și liceal
- Proiectarea-predarea-învățarea-evaluarea în sala de clasă
- Inițiativele de îmbunătățire la nivel de școală
- Activitățile extrașcolare
- Cooperarea școlii cu partenerii.

Pentru fiecare dintre aceste domenii, grupul analizează:

- situația curentă a progresului;
- dificultățile legate de sporirea participării;
- acțiunile care trebuie realizate pentru depășirea acestor dificultăți.⁴³

Dacă intervalul de timp este scurt, evaluarea situației curente poate consta dintr-o opinie generală privind situația curentă din școală în fiecare dintre aceste domenii. Cu toate acestea, dacă există suficient timp disponibil, se recomandă să se colecteze opiniile și ideile tuturor părților interesate, în special ale profesorilor, elevilor și ale familiilor lor. În mod ideal, această activitate include un eșantion de elevi care nu fac parte, în prezent, din Consiliul elevilor și de părinți sau îngrijitori care nu sunt implicați în Consiliul reprezentativ al părinților.

Pasul 4. Stabilirea priorităților

După evaluarea situației curente, următorul pas este luarea deciziei privind domeniile prioritare de dezvoltare pentru anul următor, inclusiv dificultățile specifice identificate și acțiunile care pot fi realizate pentru depășirea lor.

Trebuie să se țină cont de mai mulți factori în luarea acestei decizii, inclusiv de:

- probabilitatea de realizare a schimbării dorite;
- potențialele oportunități de învățare pentru părinți și elevi;
- faptul dacă este necesară instruirea;
- tipul resurselor necesare – umane, financiare, fizice și de timp.

43. O grilă pentru evaluarea situației curente este prezentată în Anexa 1.

În analiza eventualelor rezultate ale învățării, este util Cadrul european privind competențele pentru cultura democratică.⁴⁴ În acest caz, cadrul dat este utilizat ca o listă de verificare pentru identificarea celor mai urgente nevoi de învățare ale elevilor cu privire la cetățenia activă.

Este de așteptat ca, în majoritatea cazurilor, decizia finală privind prioritățile de dezvoltare să fie luată de grupul de coordonare, în cooperare cu directorul și administrația școlii.

Pasul 5. Planificarea acțiunilor

După stabilirea priorităților de dezvoltare, grupul de coordonare începe elaborarea unui plan de acțiuni. Elementele esențiale ale acestui plan sunt:

- obiectivul urmărit;
- acțiunile necesare în acest sens;
- calendarul acțiunilor;
- elevii, personalul, părinții sau îngrijitorii și/sau alte persoane implicate;
- instruirea necesară;
- resursele necesare;
- indicatorii de succes;
- procesul de monitorizare și evaluare.

Pasul 6. Implementare, monitorizare și evaluare

După activarea planului de acțiune, este important să se monitorizeze evoluția inițiativei și să se evalueze succesul său după finalizare. Participarea părților interesate se evaluează conform mai multor criterii – după scop, calitate și rezultate⁴⁵:

- Evaluarea scopului participării părinților sau elevilor presupune analiza nivelului implicării lor la fiecare din cele cinci etape ale ciclului de participare, respectiv, determinarea participării lor fiind „consultativă”, „colaborativă” sau „condusă de părinți ori de elevi”.
- Evaluarea calității participării părinților și elevilor presupune analiza condițiilor care fac această participare transparentă și informată, voluntară, respectuoasă, relevantă, prietenoasă, incluzivă, sigură la riscuri, bazată pe formarea adulților, responsabilă.
- Evaluarea rezultatelor participării părinților și elevilor presupune atât analiza efectelor mai mari ale participării lor, de exemplu, asupra elevilor, școlii, comunității etc., cât și asupra dezvoltării lor profesionale (respectiv, în calitate de cetățeni activi și responsabili).

44. Anexa 2.

45. A se vedea Capitolul 1 din prezentul ghid.

Dezvoltarea personală este evaluată din punctul de vedere al Cadrului de referință al competențelor pentru cultură democratică.⁴⁶

*Instrumentul pentru monitorizarea și evaluarea participării copiilor*⁴⁷ al Organizației internaționale „Salvați Copiii” prezintă detaliat aceste procese.

46. Anexa 2.

47. <https://resourcecentre.savethechildren.net/document-collections/toolkit-monitoring-and-evaluating-childrens-participation>

ANEXA 1. LISTA DE VERIFICARE PENTRU AUTOEVALUARE

DOMENII DE PARTICIPARE (decizionale și de responsabilitate)	PROGRES (Situația curentă)	DIFICULTĂȚI	ACȚIUNI POSIBILE
Consiliul de administrație			
Consiliul profesoral			
Consiliul reprezentativ al părinților			
Consiliul elevilor			
Planul-cadru			
Proiectarea-predarea-învățarea-evaluarea			
Inițiative la nivel de școală			
Activități extrașcolare			
Cooperarea cu partenerii școlii			

ANEXA 2. MODELUL CONSILIULUI EUROPEI PRIVIND COMPETENȚELE PENTRU CULTURĂ DEMOCRATICĂ

